

Nr 157.

Av herr **Rogberg**, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag om fri rättegång.

I anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 118 med förslag till lag om fri rättegång m. m. får jag väcka följande motion:

Kungl. Maj:t har i 1 § av propositionen föreslagit, att fri rättegång i visst mål skulle beviljas den, som icke ägde tillgång till gäldande av de med rättegången förenade kostnaderna eller efter deras utgivande skulle sakna medel, som skäligen finge anses erforderliga för hans eget uppehälle och för fullgörande av honom åliggande underhållsskyldighet. Men med detta förslag synes den avgörande myndigheten erhålla ett allt för stort utrymme för skälighetsprövning. De sakkunniga, vilkas utlåtande ligger till grund för propositionen, hade uttalat den uppfattningen, att förmånen av fri rättegång borde beviljas endast den, som icke ägde tillgång till gäldande av de med rättegången förenade kostnader eller efter deras utgivande skulle sakna nödiga medel till underhåll för sig och sin familj. Då en mera begränsad skälighetsprövning i överensstämmelse med de sakkunnigas förslag synes önskelig och torde leda till mindre ojämnheter vid lagens tillämpning, får jag hemställa, att fattigdomsgraden utmärkes på sätt de sakkunniga yrkat, dock att ordet familj utbytes mot den beteckning, propositionen innehåller.

Kungl. Maj:t har vidare föreslagit, att, så fort allmänna åklagaren anhängiggjort ansvarstalan, en mindre bemedlad målsägare borde åtnjuta förmånen av fri rättegång för utförande av sin talan. De sakkunniga åter hade funnit, att förmånen av fri rättegång ej borde beviljas för utförande av målsägaretalan i brottmål, där brottet vore sådant, att det hörde under allmänt åtal eller kunde efter angivelse åtalas av allmän

åklagare. De sakkunniga hade nämligen förmenat, att målsäganden i dylika fall i allmänhet kunde påräkna biträde av allmänna åklagaren jämväl för utförande av sin särskilda talan. Då den mindre bemedlade partens behov av hjälp i rättegången för utförande av målsägandetalan i brottmål av nämnd beskaffenhet i regel torde bliva fullt tillgodosett genom åklagarens biträde, får jag hemställa, att Kungl. Maj:ts förslag jämväl i denna del ändras till överensstämmelse med de sakkunnigas.

I anslutning till en i åtskilliga utländska processlagar vanlig föreskrift hade de sakkunniga såsom förutsättning för rätten att erhålla förmånen av fri rättegång upptagit en bestämmelse, att partens talan ej finge vara uppenbart ogrundad, varav följde, att beslut rörande ansökan om fri rättegång skulle föregås av någon, om ock ytterst begränsad saklig prövning. Efter övervägande av möjligheten av dylik prövning genom administrativa myndigheter, genom särskilda kommissioner, genom förordnade advokater eller rättshjälpskontor samt genom domstolen hade de sakkunniga funnit sig böra tillstyrka prövningens, den s. k. förprövningens, förläggande till domstolen. Kungl. Maj:t har emellertid förklarat, att såväl principiella grunder som praktiska skäl syntes tala mot förprövningens införande i lagstiftningen. Häremot lärer dock kunna invändas, att principiellt statens bistånd bör lämnas först efter någon undersökning om det befogade i anspråket, samt praktiskt att förprövning torde hindra en del onödiga rättegångar och spara statskassan. I anslutning till den åsikt, som kungl. svea hovrätt uttalat, kan jag ej finna annat än att förprövningen är nödvändig och får därför hemställa om upptagande i lagen av de sakkunnigas förslag, att fri rättegång ej skall beviljas den, vars talan funnes uppenbart ogrundad, och att beslut om fri rättegång skall meddelas efter viss förprövning. Däremot synes de sakkunnigas förslag, att förprövningen skulle läggas å rätten eller dess ordförande, icke böra efterkommas. Förprövningen lärer lämpligen kunna överlämnas åt gode män, tre för varje kommun eller varje territoriell församling i stad, utsedde för viss tid, en tillika ordförande av rätten, en av kommunalstämman, kommunal- eller stadsfullmäktige samt en av och inom fattigvårdsstyrelsen. Genom rättens val torde den för frågans bedömande nödtorftiga kännedomen om lag och rättegångsförfarande bliva tillgodosett. De av kommunen och fattigvårdsstyrelsen utsedda torde i regel hava de kunskaper och den erfarenhet, att ett tillfredsställande avgörande genom deras medverkan främjas. Gode människens beslut måste avfattas skriftligen; om ansökningen avslås, böra skälen därtill angivas. I händelse av avslag bör parten äga befogenhet att hos rätten påkalla ny prövning av frågan.

I och för en nödig begränsning av blivande statsutgifter synes det i 5 § av propositionen böra utmärkas, att partens förslagsrätt vid förordnande av rättegångsbiträde må avse endast advokat i orten och att hans anlitande ej får föranleda oskäligen kostnader för statsverket.

I 12 § har Kungl. Maj:t såsom en konsekvens av lagförslagets förmån av fri rättegång infört en allmän bestämmelse om fri verkställighet av dom eller utslag. I de sakkunnigas omförmälda förslag fanns icke något om fri exekution för parten och lagrådet, som framhållit, att ett tillfredsställande ordnande av rättsinstitutet fri verkställighet mötte åtskilliga svårigheter, har förklarat sig anse den fria verkställigheten böra begränsas till *ett* verkställighetsförsök. Till stöd för sin mening om den obegränsade rätten till fri verkställighet har Kungl. Maj:t visserligen anfört, att, om part, som beviljats fri rättegång, ej erhöles kostnadsfri verkställighet, skulle han mången gång ej i full omfattning erhålla den hjälp, som lagförslaget avsett att bereda honom; men även om det må medgivas, att fall av antydd art kunna förekomma, lära de dock bliva fåtaliga. Då förevarande lagförslag, såsom en av hovrätterna anmärkt, i sin helhet innebär bestämda avvikelser från gällande rättegångsordning, bör det ej sträckas för långt och den särskilt svårlösta frågan om fri verkställighet synes utan olägenhet kunna förbigås, åtminstone tills lagen i övrigt någon tid tillämpats. Jag får därför hemställa, att 12 § samt 13 § andra stycket ävensom överskriften före 12 § må utgå. Rörande 13 § i övrigt har Kungl. Maj:t, som ifrågasatt lämpligheten av det i samma § anordnade gäldsförhållandet mellan statsverket och den, som åtnjuter fri rättegång, ansett, att den tid, inom vilken kronans återvinningstalan skulle anställas, skulle bestämmas till allenast två år efter rättegångens avslutande, medan de sakkunniga föreslagit en tidrymd av fem år. Då en anordning med gäldsförhållande mellan statsverket och den, som åtnjuter fri rättegång, synes hava fog för sig och en förkortning av preskriptionstiden under vad de sakkunniga föreslagit ingalunda är behöfelig, så hemställer jag, att den av de sakkunniga föreslagna preskriptionstiden behålles.

De föreslagna ändringarna av 1 § medföra smärre ändringar i 7, 10 och 13 §§. Förslaget om gode män föranleder en ändring i 2 § andra stycket samt ny avfattning av 3 §. I ett nytt stycke under 4 § synas bestämmelserna om formen för gode männens beslut böra upptagas och i 9 § bestämmelsen om ny prövning av gode männens avslagsbeslut. 13 § skulle erhålla nummerbeteckningen 12 och såsom nämnts överskriften ovan 12 § utgå. 14 § bör lämpligen delas i två och dess förra del bliva ny § 14.

Vidare vågar jag anhålla, att vederbörande utskott må, särskilt i avseende å frågan om förprovning, vidtaga de ändringar eller förbättringar i mitt förslag, som kunna finnas erforderliga.

På grund av vad jag sålunda anfört får jag vördsamt hemställa,

dels att 1, 2, 3, 4, 5, 7, 9, 10 och 12, den sistnämnda med utslutande av överskriften, må erhålla följande lydelse:

1 §.

Vid allmän underrätt, polisdomstol, poliskammare och krigsrätt samt första domstol i skiftesmål och i vattenmål må på de villkor och i den omfattning, som här nedan stadgas, fri rättegång i visst mål beviljas den, som icke äger tillgång till gäldande av de med rättegången därstädes förenade kostnader eller efter deras utgivande skulle sakna nödiga medel för eget uppehälle och för fullgörande av honom åliggande underhållsskyldighet, dock ej målsägande i brottmål, där brottet är sådant, att det hör under allmänt åtal eller må efter angivelse åtalas av allmän åklagare.

Fri rättegång må ej beviljas den, vilkens talan finnes vara uppenbart ogrundad eller grundar sig på överlåtelse, som kan antagas hava skett i syfte att därmed vinna sådan förmån.

2 §.

Part, som beviljats — — — — å tjänstens vägnar förskjuten kostnad.

Är part berättigad till fri rättegång, må, där sådant finnes erforderligt för behörigt anhängiggörande eller utförande av partens talan, lämplig person förordnas att mot ersättning av allmänna medel biträda parten i rättegången.

3 §.

För varje kommun eller territoriell församling i stad skola för fyra år utses tre gode män att gemensamt meddela beslut om fri rättegång. Av dessa skola en, tillika ordförande, väljas av rätten, en av kommunalstämman eller kommunalfullmäktige eller av stadsfullmäktige samt en av och inom fattigvårdsstyrelsen.

4 §.

Ansökan om fri rättegång — — — — trovärdig, känd person.

Gode männens beslut över ansökningen skall skriftligen meddelas. Varder ansökningen helt eller delvis avslagen, skola skälen därtill i beslutet angivas.

5 §.

Rättegångsbiträde förordnas av rätten eller då Rätten ej sitter av dess ordförande. Har part till rättegångsbiträde föreslagit någon i orten boende, som avlagt för utövande av domareämbete föreskrivna kunskapsprov samt yrkesmässigt utövar advokatverksamhet, bör avvikelse från förslaget ej ske, såframt ej statsverket därigenom oskäligt betungas eller eljest särskilda skäl därtill äro.

Vid förordnande — — — — lämplig person i sitt ställe.

7 §.

Finnes under rättegången, att parten utan intrång i de medel, som äro nödiga för hans eget uppehälle och för fullgörande av honom åliggande underhållsskyldighet, kan gälda kostnaderna för rättegången, äge rätten förordna, att förmånen av fri rättegång skall upphöra. Lag samma vare, där parten berett sig fri rättegång, oaktat hans talan är grundad på överlåtelse av beskaffenhet, som i 1 § andra stycket sägs.

9 §.

Mot beslut — — — — må talan ej föras. Hava gode männen lämnat utan bifall ansökan om fri rättegång eller har Rättens ordförande lämnat utan bifall ansökan om förordnande av rättegångsbiträde eller till rättegångsbiträde förordnat annan än part föreslagit, må parten hos Rätten påkalla ny prövning av frågan.

10 §.

Har part vid underrätt åtnjutit fri rättegång, vare han, då målet fullföljes till hovrätten, berättigad att jämväl med avseende å rättegången därstädes tillgodonjuta de i 2 § första stycket omförmälda förmåner, såframt ej under tiden partens förmögenhetsförhållanden veterligen så än-

drats, att han utan intrång i de medel, som må anses nödiga för hans eget uppehälle och för fullgörande av honom åliggande underhållsskyldighet, kan gälda kostnaderna för rättegången i hovrätten. Part äge ock eljest i hovrätten komma i åtnjutande av fri rättegång i den omfattning nu sagts, där han, på sätt i 4 § föreskrives, styrker, att han icke äger tillgång till gäldande av de med rättegången i hovrätten förenade kostnader eller efter deras utgivande skulle sakna vad som må anses nödigt för hans eget uppehälle och för fullgörande av honom åliggande underhållsskyldighet.

Där hovrätt i allo — — — — må ej talan föras.

12 §.

Part, som åtnjutit fri rättegång, må, där han efter rättegångens avslutande finnes utan intrång i de medel, som må anses nödiga för hans eget uppehälle och för fullgörande av honom åliggande underhållsskyldighet, kunna — — — — fem år efter rättegångens avslutande.

och dels att 14 § delas i två paragrafer, betecknade den ena såsom 13 § och den andra såsom 14 § på följande sätt:

13 §.

Vittnesersättning, som — — — — till vittnen i brottmål.

14 §.

Rättegångsbiträde, som enligt denna lag — — — — tillhandahållas biträdet.

Stockholm den 8 mars 1919.

Herman Rogberg

I motionen instämmer

Axel E. Fagerlin